

Smål.-T.

Tisdagen den 14 februari 1978

Länets store hävdatecknare var flitigt verksam i Gränna

[Född i V. Tollstad]

I DEN LÅNGA RADEN av hembygdsforskare som verkat inom Jönköpings län står förste lantmätare Jonas Allvin som en av de främsta. Hans topografiska arbeten rörande stora delar av vårt län är än idag en aldrig sinande källa för dem som är intresserade av hembygd eller fornminnesvård eller förhållandena över huvud taget om länets äldre historia. Detta trots att det nu gått över 100 år sedan hans arbeten lämnade trycket.

Jonas Allvins hela tid som lantmätare och som pensionär var förlagd till Jönköpings län, vilket väl är den främsta anledningen till hans mångsidiga kunskaper om denna del av landet. En genomgång av det kronologiska registret på lantmaterikontoret visar, att Allvin handlagt lantmateriförrättningar inom nästan varje socken, som ingår i de av honom beskrivna häraderna. Men det är inom Västbosocknarna, som hans namn oftast förekommer i registrets förrättningsmannakolum, beroende på att det var där han i huvudsak verkade som kommissionslantmätare. Det är därför också naturligt, att Västbobe- skrivningen är den mest fylliga och innehållsrika av alla hans arbeten. Den belönades också med en Lantbruksakademins guldmedalja.

Ekonomi: Hemmantal och jordlägenheter, beskattning, åker- och årigsskötsel, skogshushållning, andra näringar.

Ostbo- och Västbo beskrivningarna innehåller även kartor över häraderna, vilka, Allvin sammanställde med förefintliga lantmaterikartor som stomme och kompletterade genom egna iakttagelser till de delar över vilka tidigare kartor inte fanns, eller var för "slurfvigt afmätte". I dessa arbeten finns även åtskilliga planscher med teckningar av Allvin över runstenar, gravfält, stensättningar och mycket annat. I västbobe- skrivningen finns 15 sådana planscher.

för att, när han var nöjd med fotbadet, springa sig varm.

Han var en varm förespråkare för den på 1860-talet startade skarpskytterörelsen som också i Gränna fick en avdelning år 1863. Här blev han hedersledamot och trots sin höga ålder deltog han i dess övningar, då alltid införd skarpskytteuniform. Sedan han återvänt till Gränna intresserade han sig också för staden och dess utveckling. Han förelägger borgmästare och råd ett förslag till kvartersnamn och även namn på de tre långsgående gatorna samt gränderna. Detta genomfördes sedan efter Allvins förslag med små ändringar.

Förste lantmätaren och hävdatecknaren Jonas Allvin föddes den 5 december 1777 i Västra Tollstad socken i Östergötland.

Han var den äldste av åtta syskon. Hans fader var ledvaktare vid södra ledet i Ombergs djurgård och tillika vice klockare och organist. Jonas visade tidigt på läsbegåvning, varför han inackorderades hos arrendatorn på Alvastra kungsgård, som hade informator för sina söner. Meningen var att Jonas skulle söka till Braheskolan, men han tröttnade på studierna och återvände till hemmet, där han under faderns in-seende förkovrade sig i musik. Av en händelse blev hans musikaliska anlag uppmärksammas av dåvarande chefen på Vista Kompani Jönköpings Regemente, sedermera översten Carl-Gustaf Fahnehelm, Gränna (1737—1806). Jonas anställdes av honom som betjäntpojke. Här fick han tillfälle bl a att läsa språk, tyska och franska, och han talade sedan båda dessa språk obehindrat.

★ Arv av Rogberg

Materialiet till innehållet i sina böcker hopbragte Allvin under sina förrättningsresor och på förrättningsställena men bearbetningen av vad som insamlats, skedde först långt senare. Naturligtvis är inte allt i Allvins arbeten hans egna iakttagelser, utan mycket är hämtat från tidigare tryckta topografier. Särskilt synes den av prosten Samuel Rogberg skrivna och år 1770 utgivna "Historisk beskrifning om Småland" ha fått lämna åtskilliga sakuppgifter. Men även i flera med Allvin samtida hembygds-kännare har ställt sina anteckningar och sitt vetande till hans förfogande, varom framförda tack i förorden till hans skrifter vittnar.

★ Mångsidiga

Allvins arbeten är varandra inte helt lika till uppläggning eller innehåll. Mest omfattande är Ostbo- och Västbobe- skrivningarna. Han är mycket mångsidig, vilket kan ses i hans innehållsrubriker:

Beskrivningen över Mo samt Södra och Norra Vedbo är ej så detaljrik som de andra av Allvins arbeten. Den utgör ett supplement till den av Peter Wieselgren år 1846 utgivna "Ny Smålands beskrifning", som blott omfattade Växjö stift, och har därför givits i huvudsak samma uppställning och innehåll som Wieselgrens arbete. Det var stiftets prästerskap, som inkommit med bidrag till den nya Smålandsbeskrivningen, och Mo härad ingår i Skara stift, medan Vedbohäraderna är en del av Linköpings stift. För Allvins medverkan till att fullständiga Smålandsbeskrivningen har Wieselgren i ett förord till supplementet uttalat sin stora glädje för dess tillblivelse och slutar med orden: "Då författaren nu ingått i sitt 79:e år, kunna vi anse detta verk såsom hans testamente, och vi emottaga det med värnadsfull tacksamhet".

★ Fotbad i Vättern

Men Mo-Vedbo- beskrivningen blev ingalunda Allvins testamente. Det blev däremot den två år senare utgivna "Beskrifning över Wista härad". Kanske hade Allvin dessutom ytterligare ett manuskript med titeln "Bibel och förnuft" klart för utgivning vid sin

"... trakten var mig kär" Det sista stora topografiska arbetet kom ut 1859, då Vista härad trycktes. I förordet i denna skriver han sin avskedshälsning till sina landsmän med följande ord:

"År 1855 utbytte jag min mångåriga boningsplats Jönköping mot Grenna. Här hade jag tillbragt största delen af min barndom, och trakten var mig derigenom både kär och välbekant. Min redan förut skadade hörsel aftog fortfarande och aflägsnade mig både från sällskapslivets nöje och almänna värf, hvarför jag alltmer hänvisades till ensamheten och till de litterära sysselsättningar, som blifvit mig ett nöje och ett behof. Beskrifningen af den ort det jag nu vistades låg mig närmast till hands, och jag företog den mer såsom ett tidsfördrif än i afsigt att publicera den, hvartill endast gynnares och vänners entränga uppmaningar förmått mig.

Då jag nu snart upplefvat mitt åttioandra år, samt således efter naturens ordning snart måste gå att i den evigt trefaldt store Byggmästarens händer återlämna de verktyg han till jordlivets arbeten mig gav, för att mottaga nya till högre, ädlare och gladare sysselsättningar, kan jag anse detta arbete såsom det sista vedermålet af hvad jag med dessa verktyg kun-

Topografi: Läge och gränser.

★ **Skulle bli lantmätare**
Engelska lärde han sig också genom bytesundervisning i musik. Överste Fahnehjelm hade ursprungligen tänkt sig Jonas som regementsmusiker, men han insåg snart den unge mannens begåvning. Han skaffade honom plats vid landskontoret i Jönköping, men där stannade Allvin inte så länge. Han ville bli något annat — han skulle bli lantmätare.

Men det skulle inte bli så lätt för honom att nå detta mål. Han var visserligen en man med stora kunskaper, men han hade inte gått i skola, han hade alltså ingen examen. Han hade år 1804 flyttat ifrån den gamle överstens gård vid torget i Gränna, nuvarande Borgmästaregården, till Bunnströms mellangård i Gränna socken. År 1806 dog för övrigt hans välgörare, överste Fahnehjelm.

★ **Snabbt avancemang**
Emellertid fick Allvin vitsord av rektorn på Braheskolan, Visingsö, att han ägde erforderliga kunskaper för att bli lantmätare år 1807. Att han kommit på rätt plats visar hans snabba avancerande inom kåren. År 1810 blev han storskifteslantmätare, 1814, kommissionslantmätare och slutligen första lantmätare i Jönköpings län år 1830. Allvin innehade denna tjänst tills han gick i pension år 1849. Han tilldelades flera utmärkelser: 1849 blev han riddare av Vasaorden, år 1858 kallades han till ledamot av Witterhets-Historik-Antikvitetsakademien. Sedan han hade uppnått pensionsåldern återvände han till sin barndoms stad, Gränna, år 1855, efter det han varit boende i Jönköping sedan år 1828.

★ **Häradsbeskrivningar**
Från den stund då Jonas Allvin praktiskt började handlägga lantmäterigörsmål, började även hans topografiska och arkeologiska studier, och han förvärvade en ingående kännedom om länet och dess folk under sin tjänsteutövning. Hans studier och forskningar, bedrivna under ett halvt sekel, resulterade i hans häradsbeskrivningar, av vilka beskrivningen över Västbo härad utkom år 1846, över üstbo år 1852, över Mo samt Norra och Södra Vedbo år 1857 och den över Vista härad slutligen år 1859. Med häradsbeskrivningarna analogt arbete "Strödda anteckningar angående Jönköpings stad och dess omgifningar" utgav Allvin år 1839.

politisk inledning, kyrkor och socknar, sätesgårdar och hemman, fornlämningar, jordytans ojämnheter, sjöar och vattendrag, berg, mossar, klimatförhållanden, växtriket, djurriket.

Folket: Dess historia under fabeltid och historisk tid, anlag och förökning, utseende och kroppsställning, lynne och naturanlag, munarter, boningshus, klädedräkter, bruk och sedvänjor, vantro och fördomar, fattigförsörjning.

död, men detta synes aldrig ha kommit i tryck. Allvin fick in i det sista bibehålla obrutna krafter, frånsett en på senare år tilltagnade dövhets, som gjorde att han, som han själv säger, alltmer hänvisades till ensamheten och till de litterära sysselsättningar, som blivit honom ett nöje och ett behov. Som ett bevis på hans vitalitet kan nämnas, att han i 80-årsåldern brukade om våren sitta vid Vätterstranden med fötterna i vattnet.

nat, uträta, samt såsom, roin avskedshelsing till älskade landsmän."

Jonas Allvin avled i Gränna den 12 april år 1866.

Hans hustru Magreta Wetterlind var född i Gränna 1 juli 1780, hon avled två år före sin man 21 maj 1864.

Gränna Hembygdsförening reste en minnesvård på hans grav på gamla kyrkogården i Gränna 9 okt år 1932. OLOF FONG

Jönköpingslektorns skolmord

INGENTING tycks vara mer intellektuellt stimulerande bland djuplitterära än att försöka lista ut, vem som döjer sig bakom en viss författarpseudonym. Än i dag ler åldrande Bo Baldersson fans, lika hängivna som någonsin Elvis Presleys beundrarinnesvans, saligt vid blotta tanken på vem som kan gömma sig bakom pseudonymen, fastän hela den tänkbara kandidatlistan är genomgången och förkastad för länge sedan. Och ve för övrigt den som försöker jämföra senare deckarförfattare (gudarna ska veta att de är många) med deras senungsdomsidor!

NU BÄR DET SIG inte bättre än att jag själv hamnat i avslöjningsrollen, för har inte Olle Ollessons (!) deckarhumoresk "Mordet på skolan" (Corona) skrivits av en känd (på SO dock okänd) Jönköpingslektor med hemvist i stadens högskola, då har undertecknad inte skrivit denna recension!

Naturligtvis skulle man kunna gissa på Jan Håkansson, men varför skulle han behöva skriva under antaget namn, då han redan är etablerad. Flera andra tänkbara kandidater finns, allt ifrån Elisabet Kägerman till pseudonymen Johanna Sjöholm, och naturligt-

vis kan ytterligare något detektiviskt naturfynd ha dykt upp ur strida skoldeckarfloden, men jag förkastar alla dessa namn. Ingen av de tänkbara skulle kunna skriva lika elegant och mördande satiriskt som ovannämnde lektor, vilkens namn jag för allt i världen inte vill avslöja.

Jag kan bara säga så mycket som att han företrädesvis är matematiker (han känner tex till begreppet mängdlära), ser grevlig ut med en ironisk antiskolöverhetsglimt i ögonsmygen och att han gett ut ett litet skol-abc (för övrigt också det på Corona) till stor glädje för dem som inte varje stund tror (alltså inte tex blivande skolkonsulenter och undervisningsråd) att svenskt undervisningsväsende är världens främsta.

★ Dubbeltydig titel

"Mordet på skolan" är en fyndigt dubbeltydig titel. Ett enda ynka morf begås i boken, men desto effektivare tar författaren död på svenskt skolväsende, svensk TV och svenskt språk i katriärklassen. (Han har liksom tagit det beslutet i författarsitsen, va, att starta upp ett övergripande nytänkande genom att prioritera kreativ framförhållning i sina deckarskrivarrutiner, va, för att lättare nå de utslagna gräsrotterna på verkstadsgolvet, liksom. Recensentens konstaterande om författaren i densammes språksatiranda. /)

Olle Ollessons bok är vida roligare än Håkansson's "Tigerkycklingen" och skriven med en ironisk lekfullhet som man förvisso inte är bortskämd med. Man sitter faktiskt och småbubblar av förtjusning under hela läsningen av denna historia. Med jämna mel-

lanrum avbryts handlingen för parentetiska, genomgående mycket välfunna kvickheter om det som gisslas. Det sker i en form och med ett ordval som man känner igen i ovannämnde onamnade lektors Skolbok. Därtill tjänar parenteserna som sammanfattningar av och kommentarer till själva handlingen.

★ Skoldeckardrift

Författaren är emellertid ännu ett vällovligt syfte med sin bok. Han vill driva med hela skoldeckargenren som sådan. Han har tex medvetet tillrett en tunn intrig och ser noga till att han får med de flesta schablonerna. Det enda romänen saknar är väl den friskiljande gymnastikläraren som brukar ränna runt i korridorerna, dygnet runt, iförd blågul träningsoverall, samt den ständigt uppspelssugna huvudrollslärarinnan i svenska. Men eljest finns alla ingredienserna där, från den självutnämnde lärardetektiven till den obligatoriska lilla kärlekshistorien i skoldödens skugga, allt återgivet med effektiv satirisk distans.

★ Bitsk vänlighet

Själva slutet är helt i bokens anda och innebär förvisso en överraskning. Fortfarande lika kvick och ironisk har författaren format det efter sina syften, och när man väl kommit över förvåningen inser man att detta slut var det enda konsekventa. Samtidigt ger det läsaren en möjlighet att upptäcka författarens varma vänlighet bakom de bitska utfallen mot allt han finner vrängt i skolan och världen i övrigt.

GUNNAR ANDERSSON
(ej pseudonym)